"Bouballe Mølle" gennem tiderne

Hvor vejen mellem Smidstrup og Håstrup skærer Gammelby Mølleå, lå der før 1660 en vandmølle, der blev benævnt som "Smidstrup Mølle". Møllen blev ødelagt og brændt under de forfærdelige svenskekrige fra 1657-60. I midten af 1660'erne blev der 500 meter fra den ødelagte mølle - hvor Gammelby Mølleå tilføres vand fra Håstrup Bæk - opført en ny vandmølle, der efterhånden kom til at hedde "Bouballe Mølle".

"Bouballe Mølle" omtales i *Markbogen* fra 1683 som en "lille græsmølle" med et overfaldshjul og 1 kværn. Møllen har søgning fra de omliggende byer i Smidstrup sogn, men kan - på grund af den ringe vandmængde i åen - stort set kun male korn om efteråret. I 1838 formales dog ca. 400 tdr. korn til mel og gryn.

Ved en aktion i 1765 frikøbte Mads Hansen "Bouballe Mølle" fra Koldinghus for 564 rigsdalere og 86 skilling. I 1774 solgte han møllen til sin søn Poul Madsen. Han drev "Bouballe Mølle" frem til 1787, hvor han måtte lade møllen gå på aktion. Andre tre sønner efter Mads Hansen blev gårdmænd i Håstrup. Og en datter blev gift med Frederik Wilhelm Holtzendorff, der ejede gården "Fedelrede" i Smidstrup. Der lever i dag i Smidstrup sogn flere *efterkommere* efter Mads Madsens og hustru på "Bouballe Mølle".

I 1859 blev der foruden vandmøllen også registreret en hollandsk vindmølle på den 67 m høje bakke sydvest for vandmøllen. Denne vindmølle må være rejst omkring 1850 af møller Søren Johannesen, der ejede "Bouballe Mølle" fra 1830 og frem til 1870, hvor han afstod møllen til sin svigersøn Peder Knudsen.

Dette naive maleri af "Bouballe Mølle" er angiveligt udført i 1845 og indikerer således, at en vindmølle var opført på dette tidspunkt med henblik på, at der kunne males korn i de perioder, hvor der ikke var vand nok til at vandmøllen. Maleriet opbevares i dag i arkivet på et museum i Aarhus.

En vandrehistorie illustrerer, hvor lidt vand der løb til "Bouballe Mølle":
Hvis en ko gav sig til at drikke af åen, gik møllen i stå. Men hvis koen vendte sig og om og lod vandet gå tilbage i åen, så kørte møllen igen.

Fra 1918 omtales også et bageri på "Bouballe Mølle". I 1922 omtales fortsat en vindmølle på stedet.
I 1926 omtales vindmøllen ikke mere. Hvorfor den er blevet fjernet vides ikke. Men vindmøllen nåede dog at stå på sin bakketop i omkring 75 år.

I 1904 bortforpagter Peder Knudsen "Bouballe Mølle" til Marius Henrik Ravn og hans hustru Kirstine. De overtager efterfølgende i 1909 mølleriet og landbruget og driver begge dele frem til 1921. Som det fremgår af Ragnhild Johansens dejlige fortælling her på siden, så var der på dette tidspunkt tale om en rimelig stor bedrift med både en vandmølle, en vindmølle, et bageri og et landbrug med ca. 40 td. land jord.

Lillepigens historie om "Bouballe Mølle" anno 1919

Som »Lillepige« på Bouballe Mølle i 1919

– en erindringsskitse

Jeg hedder Ragnhild Johansen, født Kjær i 1903 i Nordby paa Fanø, er opvokset der i min Barndom og første Ungdom. Som 16 Årig kom jeg ud at tjene til det daglige Brød og Logi. Fik en Plads som Lillepige, som det hed dengang, i Bouballe Mølle ligg langt fra Kolding, Vejle og Fredericia. Vore nærmeste Butikker og Skole var i Hostrup. Vandmøllen laa i en Løvning med Opkørsel til Vejen paa den anden Side gennem Gaarden.

Gaardejeren hed Marius Ravn, og hans Kone Kristine. Der var 7 Børn, den ældste paa min Alder, en gammel Bedstemoder, som trofast sad ved Komfuret og sligt rørte i Gryderne, og en Kokkepige var der foruden mig.

1ste November skulde jeg møde, fastet til næste November, det hjalp ikke at græde, hvis man blev skuffet. Lønnen var 30 kr. i Maaneden, 14 dages Sommerferie. Marius Ravn skulde afleverе Grise til Slagtning i Taulov, saa der var jeg med Toget, og kom med ham tilbage. Det var meget koldt, Marius havde en dejlig varm Kørekappe med, som jeg fik underpaa for at holde mig varm. Løgterne med Stearinlys hængte under Vognen og ved Siderne. Vi kørte afsted, og da vi nærmede os Møllen og kørte ned ad den smalle Skovvej, hørte vi Vandets Buldren og de store Granens Susen. Ind imellem Grenene saa vi den oplyste Gaardsplads og Bygninger, alle Vinduer var belyst.

Det var dejligt at komme ind i Varmen, i Stuen var der fuld Opdækning, ved Indervæggen sad Bedstemor og de mindste af Børnene og spiste Middagsmad ved Langbordet, og ved Vinduerne sad Karlene.

Thora, Kokkepigen, var kommet, saa hun fik travlt med at sætte Mad ind til os, vi sad ved det mindre Bord. Jeg blev saa præsenteret, godt var det med den varme Mad, kogt Flæsk, stuvet Hvidkaal og Sødsuppe med Tvebakker. Jeg delte Værelse med Kokkepigen, det var udenfor, vi gik over en smal Bro udenfor Køkkendøren og over i Bryggerset. Der var i Værelset stengulv uden Varme. I samme Bygning var der Bageri, saa paa den ene Væg mærkede man Varme.

Vandmøllen laa i samme Bygning som Stuehuset i Gavlen, og dens Væg var mod Køkkenet, saa man mærkede det rystede. Vejen førte gennem Gaarden det på Møllen og over en Bro, hvor man ser den langstrakte Møllesø med mange Ænder, Gæs og Svaner.

Det var et muntert og smukt Syn. Til venstre er det Møllens Hjul, der ustandselig skyller Vandet igennem og ned ad aaen til den anden Side.

Vejen førte op paa den anden side til Vindmøllen, som stod paa Bakkens Top og snurrede, hvis den havde Læst. 2 Møllesvænde og en 17-aarig passede dette. En Dag (det hørte til mit Arbejde) jeg var ude om Morgenen for at lukke Høns og Ænder ud, kommer der en Mand kørende med Korn til Maling, vi snakker lidt sammen, saa siger jeg, det kan jeg ogsaa bære. »Naa, kan du det, nu skal jeg hjælpe dig den op paa Ryggen,« og jeg har den ind, det var flot klaret, syntes han, det skulde jeg nok ikke have gjort. Siden 1978 har jeg brugt Armstokke, det er Balanceserven der kommer i klemme.

Mit Arbejde var ogsaa at gøre Mælkejunger rene efter at de var kommet tilbage fra Mejeriet, og denne Rengøring fandt sted ude ved Møllekarmen, i det rene fossende Vand og med en Skurebørste, samtidig morede det mig at se Rotternes Kapløb oppe i Tagrender. Det var meget koldt at stå og gøre dette Arbejde Aaret rundt, saa jeg smutteds ind i Bageriet og fik lidt Varme der. Der hørte ogsaa en Brødvogn til, som kørte ud med groft og fint Brød, jeg fik jo ogsaa en bid Wienerbrød inde i Bageriet.

Jeg vil aldrig glemme det smukke Sted, vandre op i Skoven, følge Aaens Løb en Sommerdag, stadig høre det brusende Vand.

Ca. 30 Aar efter blev min Mand og mig tilbudt en Biltur, jeg ville gerne se Bouballe Mølle igen. Vi fandt Vejen ned til Gaarden, straks saa jeg det var forsømt. Da vi kom ind i Gaarden, steg vi ud, alt saa saa tomt og trist ud, forladt, ingen Gardiner eller Blomster i Vinduerne. Pludselig kom en ældre Mand ud fra Stalden, vi gik hen mod ham. Det var en hjemvendt Dansk-Amerikaner, han talte ikke dansk, men min Mand lidt engelsk, han forklarede ham, at jeg havde arbejdet der som 16-årig, og derfor gerne vilde se det. Vi gik saa over Broen, saa de sørgelige rester af Vandmøllen, ingen Liv i Aaen, Cementgangen ved Møllekarmen og Bageriet var sunket sammen, og der var meget ufremkommeligt, saa vi sagde Farvel og Tak.

Det var den Søndags Oplevelser, men mærkeligt at denne Mand vilde bo saadan et sted alene.

Ragnhild Johansen,
Nørrevang 83 st. th., 6700 Esbjerg.

Anne og Jørgen Ladegaard på "Bouballe Mølle" fra 1921 til 1937

På billedet fra 1930 ses møllebygningen fra 1885 med bageriet i forgrunden. Bageovnen med skorstenen står stadig i bygningen. Bagest til højre i billedet ses de gamle avlsbygninger.

I 1921-22 solgte den daværende ejer Marius Ravn "Bouballe Mølle" med de 43 tdr. land jord til ***Ane (Anne) Jensine Ladegaard f. Jensen*** (03.03.1884-13.02.1960) og ***Jørgen Jørgensen Ladegaard*** (16.05.1883-01.12.1934). Anne Jensine var den yngste af de syv børn efter Ane Kragh og Jens Ladegaard Jensen på "Rønshauge". Jørgen Jørgensen Ladegaard var ud af en søskendeflok på 11 fra "Ravnsgård" i Pjedsted.

Anne Jensine Jensen og Jørgen Jørgensen Ladegaard blev gift den 12. juni 1907 i Smidstrup kirke.

Fra 1907 til 1914 drev de gården "Vesterkær" på Assendrup Vestermark i Engum sogn. Her fik de datteren ***Jenny Ladegaard g. Degn*** (07.07.1908-29.05.1985).

Fra 1914 til 1918 drev de gården "Johanneberg" på Bredballe Mark i Bredballe sogn. Her fik de datteren ***Agnes Ladegaard g. Andersen*** (04.02.1917-21.03.2014).

Familiebilledet skønnes at være taget i 1919, hvor familien i en kortere periode boede i Smidstrup. Fra venstre ses døtrene Jenny og Agnes, derefter Jørgen og Anne Ladegaard.

Liv og landlig hygge på "Bouballe Mølle"

Op til Jørgen Ladegaards alt for tidlige død i 1934 skete der virkeligt noget "Bouballe Mølle", som udviklede sig til at være et handelsmæssigt og kulturelt mødested for beboerne i hele Smidstrup sogn.
Ved siden af landbruget drev Anna og Jørgen Ladegaard mølleriet og en foderstofhandel. Bageriet blev udvidet med restaurationsdrift med servering i den skønne have ned mod åen. Og så blev der arrangeret friluftsspil og dans på "Bouballe Mølle" til glæde for sognets beboere.

"Jo, der var liv og landlig hygge på stedet", som Preben Mikkelsen skriver i kapitlet om "Bouballe Mølle" i *Smidstrup-bøgerne*, bind 1, side 375. Bøgerne kan købes på Smidstrup Museum.

Efter Jørgen Ladegaards død i 1934, drev Anne Ladegaard "Bouballe Mølle" videre til 1937, hvor hun solgte mølleriet og landbruget til Vilhelm Maegaard og flyttede til Risskov ved Aarhus i nærheden af hendes ældste datter Jenny. Samme år blev hendes yngste datter Agnes gift med Vagn Andersen. De overtog efter giftermålet Anne Ladegaards fødegård "Rønshauge", som ligger tæt på "Bouballe Mølle".

De sidste to uger af sit liv tilbragte Anne Ladegaard hos sin datter Agnes og hendes mand Vagn Andersen på "Tofthøj" i Ll. Velling.
Anne Ladegaard ligger begravet på Smidstrup kirkegård sammen med hendes mand gennem 27 år Jørgen Ladegaard .
Den ca. 3 tons tunge sten blev efter Jørgen Ladegaards udtrykkelige ønske hejst op fra mølledammen ved "Bouballe Mølle" og efter hans død placeret på det nu sløjfede gravsted på kirkegården i Smidstrup.

I

På familiegravstedet på kirkegården i Smidstrup blev der også sat en mindesten over ***Anna Olsen*** (10.08.1895-10.07.1989), der kom til familien som tjenestepige omkring 1910.
Anna Olsen flyttede med Anne Ladegaard til Risskov i 1937 og overtog efter hendes død i 1960 huset på Grenåvej 320.

Vilhelm Maegaard på "Bouballe Mølle" fra 1937 til 1965

Vilhelm Maegaard (01.10.1876-15.07.1965), der købte møllen og landbruget af Anne Ladegaard i 1937, var født på Fyn. Han havde været i Canada i 25 år, inden han overtog møllen og landbruget.

Inden Vilhelm Maegaard tog til Canada, kendte han sygeplejersken ***Anna Margrethe Petersen*** (27.08.1889-07.02.1947), der var fra Hemmet. Der gik dog 15 år, inden han så hende igen under et besøg i Danmark. I første omgang ville Anna Margrethe ikke give slip på sin stilling som sygeplejerske. Men efter en måned opsagde hun sin stilling og flyttede over til Vilhelm Maegaard i Calgary i Canada, hvor de blev gift.

Maegaard var noget mindre udadvendt end sine forgængere på "Bouballe Mølle". Alt det med folkeliv og dans blev der lukket ned for. Og især efter Anna Margrethes død i 1947 blev Vilhelm Maegaard lidt af en særling. I første omgang passede han dog sin gård og sine jorder. Han fik også anlagt en vej udenom møllen. Og på basis af sit canadiske kørekort fik Maegaard et dansk kørekort, der dog kun var gældende i Smidstrup sogn.

Anna Margrethe Maegaard og Vilhelm Maegaard ligger begravet på Smidstrup kirkegård.

I løbet af Vilhelm Maegaards sidste år fik meget lov til at gå i svang således, at der ved hans død i 1965, hverken var besætning eller avl på gården. Møllen stod stille og var delvis faldet sammen. Og der var hverken indlagt elektricitet eller vand på møllen. På side 2 fortæller Ragnhild Johansen om, hvordan hun oplevede forholdene på "Bouballe Mølle", da hun med sin mand besøgte møllen omkring 1950.

Gunnar Bjerre Madsen genrejste "Bouballe Mølle"

Efter Vilhelm Maegaards død i 1965 skrev naboen - Ove Johannesen på gården "Ventegodt" - til Gunnar Bjerre Madsen i Canada, at "Bouballe Mølle" var til salg. Gunnar kom omgående hjem og købte den stærkt forfaldne mølle af dødsboet. Ove Johannesen overtog de 5 td. land agerjord nærmest hans gård, mens Gunnar Bjerre Madsen drev de resterende 38 td. land inklusiv skoven, som han gik meget op i.

Gunnar Bjerre Madsen (26.11.1928-07.03.1912) var født i Klattrup på "Karens Minde" i 1928, mens hans forældre Alfred og Hanne Madsen f. Pedersen midlertidigt boede på gården hos Hannes bror Peder Madsen Pedersen, der var ugift.

I 1953 afstod Peder Madsen Pedersen gården "Karens Minde" til sin nevø Gunnar Bjerre Madsen for 48.000 kr. + aftægt så længe han levede. Gunnar Bjerre Madsen beholdte gården til 1993, hvor han solgte jorden fra. I 1995 solgte han bygningerne.
På familiebilledet ses Gunnar Bjerre Madsen stående mellem sine to brødre Willy og Tage og med sine forældre siddende foran.

Gunnar Bjerre Madsen havde arbejdet mange forskellige steder, inden han købte "Bouballe Mølle". Han havde bl.a. været i USA sammen med sin bror Willy. De købte en bil og arbejdede sig gennem staterne. Gunnar havde i et års tid været minearbejder i British Colombia i Canada, da Ove Johannsen kontaktede ham angående køb af "Bouballe Mølle".

Efter overtagelsen af "Bouballe Mølle" i 1966, gik Gunnar Bjerre Madsen straks i gang med et meget omfattende renoveringsarbejde:

I perioden fra 1966 til begyndelsen af 70'erne blev der indlagt elektricitet og vand på "Bouballe Mølle". Et nyt møllehjul i jern blev fremstillet og opstillet i stedet for det gamle defekte træhjul. Stuehuset fra 1885 og de andre møllebygninger gennemgik en meget tiltrængt restaurering. Og så fik Gunnar Madsen også gang i landbruget igen med bl.a. 30 stk. kødkvæg. I 1992 blev møllehjulet udskiftet igen og forbundet til en generator, som trak varmeforsyningen på gården.

Gunnar Bjerre Madsen tjente penge til restaureringsarbejdet ved at påtage sig flere forskellige jobs. Han foretog træfældning for *Vejle Amts Skovdyrkerforening* sammen med bl.a. Niels Hansen. Han kørte lastbil for *Ejvind Knudsen*. Han var murerarbejdsmand. Og han arbejdede i en periode på pillefabrikken *Treka*.

Og så var Gunnar Bjerre Madsen i 10 år chauffør for *Papuga Busser*, hvor han bl.a. var en kendt og populær kører af skolebussen i Smidstrup sogn. Men Gunnar var også en bestemt herre: På et tidspunkt bad han alle børn gå ud af bussen for derefter komme ind igen en ad gangen og sige: "Go' morgen Gunnar". Børnene gjorde, hvad Gunnar sagde og glemte herefter ikke at sige "Go' morgen" til ham.

Billedet af Gunnar Bjerre Madsen er taget i 2004, da han og Elise stolt kunne fremvise den flot renoverede "Bouballe Mølle" for 70 gæster fra *Smidstrup Borgerforening*.

Gunnar Bjerre Madsen var den 19. maj 1990 blevet gift med ***Karen Elise Engsig***. Vielsen blev foretaget i Smidstrup kirke af Gunnars fætter Peter Hvid. Efterfølgende var der - efter Gunnars udtrykkelige ønske - en markering af brylluppet under et af de store bøgetræer ned mod mølleåen, inden middagen blev indtaget på "Bouballe Mølle".

Hvert år arrangerede Elise og Gunnar Sct. Hans aften for venner og naboer, der ofte blev inviteret indenfor på møllen. I det hele taget var Gunnar Bjerre Madsen meget åben over for at fremvise "Bouballe Mølle" for alle interesserede. Gunnar Bjerre Madsen var som nævnt meget interesseret i skovdrift, hvilket i høj grad kunne ses på skoven omkring "Bouballe Mølle".

Elise og Gunnar Bjerre Madsen nåede at få 15 år sammen, inden Elise døde 13. august 2005 på Fredericia Sygehus. De var meget tæt forbundne, hvilket på smukkeste vis kom til udtryk om morgenen efter Elises død, da Gunnar gik ned til stranden ved Fredericia og med sin flotte stemme sang: "I østen stiger solen op".

Inden Gunnar Bjerre Madsen døde i 2012 nåede han at indtale en DVD med fortællinger om "Bouballe Mølle" og dens restaurering. DVD'en kan købes på Smidstrup Museum, hvor *Smidstrup-bøgerne* med omtale af bl.a. "Bouballe mølle" og de omliggende gårde også kan købes.

Gunnar Bjerre Madsen og Karen Elise Engsig er gravsatte på kirkegården i Smidstrup, hvor denne mindeplade er lagt for dem.

Gunnar Bjerre Madsen havde ved sin død testamenteret sin formue til hjælp for børn i Afrika via udvalgte foreninger.

"Bouballe Mølle" ligger stadig smukt i naturskønne omgivelser

Efter Gunnar Bjerre Madsens død i 2012 købte Søren Kjær Johannsen "Bouballe Mølle" af dødsboet og tillagde de ca. 20 hektar jord og skov til sin nærliggende gård "Ventegodt". Søren Kjær Johannesen udlejer i dag det moderniserede stuehus, som i 2020 vil blive forsynet med et nyt tag i rødt tegl.

Det gamle mølleri i nordenden af stuehuset står stadig som i Vilhelm Maegaards og Gunnar Bjerre Madsens tid, og vil blive bevaret, selv om der desværre ikke mere løber vand til den gamle vandmølle.

Søren Kjær Johannesen måtte i 2014 acceptere, at Vejle Kommune - med baggrund i et EU-direktiv - anlagde en såkaldt faunapassage uden om mølledammen, der ved samme lejlighed blev fyldt op således, at der ikke mere føres vand til "Bouballe Mølle".

Men der sker stadig noget på den gamle romantiske mølle, der ligger i vel det mest naturskønne område af Smidstrup sogn. I maj 2016 var der ved "Bouballe Mølle" i strålende solskin og med 250 tilhørere premiere på *Opera i det fri* med kunstnerne Anja Rossau og Andreas Hildebrandt fra operascenen i København. Det vellykkede arrangementet var bragt i stand af *Smidstrup-Skærup Lokalråd.*

"Bouballe Mølle" er en kultur- og naturperle, som vi skylder at bevare for vore efterkommere.

Artiklen er udgivet i anledning af Arkivernes Dag på Smidstrup Museum den 9. november 2019 af Mogens Ladegaard, Vesterbakken 14, Grejs, 7100 Vejle, mogens.ladegaard@gmail.com, tlf. 23 74 97 47.

For hjælp til artiklen skylder jeg en meget stor tak til Anna Rand Kjær, Søren Kjær Johannesen, Grethe og Knud Ravn, Karen Margrethe og Niels Hansen, Metha Lange, Inger Skov, Inger Mindested, Eva Jakobsen og Johan Andersen.